

عنوان

هنر شماره دوزی

محقق :

لیلا محمدی

سرگروه طراحی و دوخت استان اردبیل

خلاصه

هنر شماره دوزی در ایران سابقه بسیار طولانی دارد، دوختی است بسیار ساده و زیبا که تنها نیاز به دقت فراوان دارد. نقوش مورد نظر بر مبنای شمارش تار و پود بر روی پارچه دوخته می شود تمام زیبایی کار در تناسب رنگ بندی نخ ها، جنس نخ و نوع نقشه می باشد. در این نوع رودوزی در سرتاسر کار یکسان است ولی بخیه ها به اشکال گوناگونی بر روی سطح پارچه ظاهر می شوند.

شهر های اصفهان، یزد، شیراز، کاشان و ... از جمله مناطقی هستند که این نوع رودوزی در آنها رواج دارد و دست اندرکاران نقوش محرماتی راست و کج، بوته جقه و گل های حاشیه ای را بر روی پارچه می دوزند.

تاریخچه رودوزی:

هنر رودوزی در حدود قرن چهارم میلادی از بیزانس به اروپا رفت و در آنجا شکل اروپائی پیدا کرد و بین قرون ۱۲ تا ۱۴ میلادی به خدمت تزئین منسوجات مصرفی در کلیساها درآمد و به اوج اعتلای خود رسید و دیرها و صومعه ها به صورت مراکز اصلی تهیه ی قطعات رودوزی شده بود، برای کلیساها درآمد، کارگاه های بسیاری نیز برای تهیه ی چنین مصنوعات در کشورهای مختلف اروپائی ایجاد گردید. که فرآورده های مورد نیاز طبقات عادی اجتماع را تأمین میکردند.

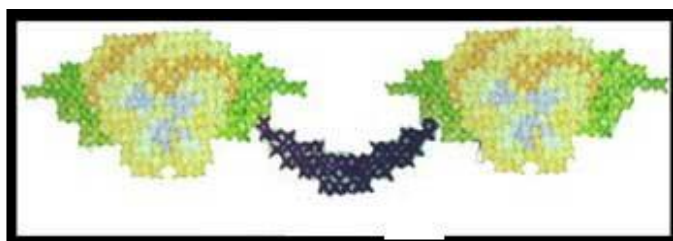
نخهایی که در این دوره به کار میرفت اغلب خشن و بیرنگ بود هیچ تنوعی در آنها دیده نمی شد در ابتدای قرن سیزدهم میلادی و بازگشت مجاهدان جنگ های صلیبی که نمونه ها زیبایی از هنر رودوزی مشرق زمین را همراه با خود برده بودند میزان تقاضا برای گلدوزی های ظریف و رنگارنگ افزایش یافت و سبک تازه ای بنام «آپلیکه» یا تکه دوزی را وارد هنر گلدوزی کرد. در اواخر قرن چهاردهم میلادی مروارید دوزی و پولک دوزی نیز به این هنر راه یافت و همراه با نهضت رنسانس سوزن فلزی (که احتمالاً از ابداعات هندیان بود) برای نخستین بار به بازار عرضه شد و امکانات فنی این هنر را به مقیاس قابل ملاحظه ای افزایش داد. پس از آن تا یک مدت حدود یک قرن سبک اسپانیایی که عبارت از به کار بردن ابریشم سیاه همراه با خطوط طلایی بر کتان سفید بود وسعتی تقریباً همه گیر داشت.

با توجه به گستردگی کشورمان این هنر از تنوع بسیاری برخوردار است وجود طایفه های مختلف لر، کرد، ترکمن، عرب، بلوچ، ترک و ... این تنوع و گوناگونی را به ارمغان آورده است.

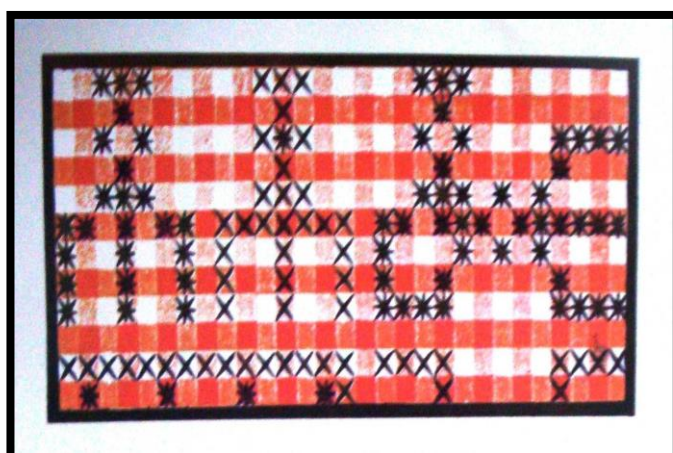
از شمال تا جنوب از شرق تا غرب کشور انواع تزئینات دوختی با استفاده از موارد و نخ های مختلف همگی مرهون تأثیرات شرایط زیستی، تاریخی، اقتصادی و اعتقادی مردم بوده است. این تزئینات گاهی کاملاً متفاوت با یکدیگر و به طور اکتسابی در اثر مهاجرتها، جنگ و همنشینی ها به یکدیگر شبیه گردیده اند.

شماره دوزی نیز یکی از انواع رودوزی ها میباشد این نوع دوخت در سیستان و بلوچستان و سنگسر سمنان به صورت تقریباً مشابه انجام می شود که با شمارش تار و پود پارچه با نخ های ظریف ابریشمین انجام می شده امروزه در سیستان از نخ های شبه کاموا و در سنگسر سمنان از نخ دمسه (DMC) استفاده می شود، تکنیک دوخت در هر دو منطقه یکسان اما نقوش و رنگ آمیزی کاملاً متفاوت می باشد.

تصویر شماره ۱:

تصویر شماره ۲:

شماره دوزی

هنر شماره دوزی در ایران سابقه بسیار طولانی دارد، نوعی رودوزی است که طی آن نقوش مورد نظر بر مبنای شمارش تار و پود بر روی پارچه دوخته می شود به این ترتیب که برای زدن هر بخیه تعدادی از تار و پود بسته به طرح یک تار و یک پود و گاه چند تار و پود را در نظر می گیرند . به دلیل دشوار بودن شمارش تعداد تار و پود پارچه های ظریف بافت ، بعضی از دست اندرکاران برای ایجاد سهولت در امر شمارش نخها تار و پود ، از پارچه های درشت بافت که تار و پود آنها از یکدیگر فاصله دارند و قابل نخ کش شدن هستند استفاده می کنند تور شماره دوزی از این نوع پارچه ها می باشد .

در صورت مصرف پارچه درشت باف بهتر است از شش لا نخ و در صورت مصرف پارچه ی ظریف از ۲ یا ۳ لا نخ ابریشمی استفاده می شود نوع دوخت در این نوع رودوزی در سرتاسر کار یکسان است ولی بخیه ها به اشکال گوناگونی بر روی سطح پارچه ظاهر می شوند .

شهر های اصفهان ، یزد، شیراز ، کاشان و ... از جمله مناطقی هستند که این نوع رودوزی در آنها رواج دارد و دست اندرکاران نقوش محرماتی راست و کج ، بوته جقه و گلهای حاشیه ای را بر روی پارچه می دوزند .

تکنیکهای دوخت :

در این دوخت اگر نقشه بر روی زمینه چاپ گردد باید همه بخیه های یک ردیف را بطور مورب و موازی از چپ به راست بدوزید و بعد بر عکس آن عمل نمائید یعنی بخیه ها طوری بصورت مورب و موازی دوخته شود که شکل ضربدر داشته باشند و متقاطع هم باشند .

اگر نقشه روی زمینه چاپ نشده باشد زمینه باید پارچه ای درشت باف مثل کتان باشد که برای دوختن بتوان از طریق شمارش نخها استفاده کرد بدین ترتیب که از روی نقشه شمرده و همان شماره را بر روی پارچه منتقل نمائید.

روش دیگر این است که از پارچه چهار خانه استفاده شود . در این نوع شماره دوزی از هر یک از خانه های پارچه استفاده شود و آنها را به جای دانه های نقشه شماره دوزی به حساب می آوریم. بدین ترتیب که زوایای چهارخانه نقطه فرو بردن سوزن خواهد بود.

روش دیگر استفاده از تور شماره دوزی است. این تور در بازار موجود است. کافی است تور مورد نظر را به اندازه لازم قیچی کرده با شلال به پارچه متصل نمائید سپس مطابق نقشه شماره های تور را تعیین کنید و روی نقشه آنرا بدوزید تا نقشه کاملاً بر روی پارچه منتقل شود دقت کنید سوزن داخل الیاف تور نرود چون خارج کردن آنها مشکل می شود.

در مواردی که پارچه لطیف باشد و ضخامت تار و پود آن زیاد نباشد می توانید از سه تار پارچه به جای یک تار استفاده کنید به این ترتیب که برای دوختن هر شماره، سه تار را به عنوان یک چهار خانه حساب کنید تا بتوانید طرح را عیناً با همان اندازه ای که بر روی نقشه دارید روی پارچه منتقل کنید.

رنگ بندی :

باید در رنگ بندی و انتخاب نخ و نقشه دقت کافی مبذول دارید. زیرا تمامی زیبایی کار در تناسب این سه یعنی (رنگ بندی نخها، جنس نخ و نوع نقشه) می باشد. در نقشه هایی که به صورت حاشیه به کار می برید از رنگهای کلاسیک استفاده کنید و اگر نقشه به حالت گل و بوته باشد از رنگهای شاد و درخشان استفاده شود.

نخ مصرفی شماره دوزی را ابریشم تاییده با ضخامت های مختلف و به رنگ های، سبز، قهوه ای، ارغوانی، آبی قرمز و پرتغالی تشکیل می دهد و در بعضی مواقع از نخ گلابتون نیز برای دوختن مرکز گلها استفاده بعمل می آید.

کاربرد :

برای شماره دوزی معمولاً از پارچه ی کتان و دیگر پارچه هایی که تار و پود یکسان و مشخص دارند استفاده می شود و محصولات تولیدی به مصرف، رومیزی، ملحفه، رویه کوسن، بقچه و سوزنی می رسد و گاه نیز از این نوع سوزن دوزی برای تزئین لباس بهره می گیرند.

- نمونه کارهای شماره دوزی

منابع :

۱- منتخب صبا ، اسفندیار ، نگرشی بر روند سوزن دوزیهای سنتی ایران

پائیز ۱۳۷۹ ، چاپ بهمن - تهران ، صفحه ۲۹۷

۲- وزارت آموزش و پرورش ، کاردستی ، چاپ تهران ، ۱۳۶۲، صفحه ۴۴

۳- جزوه سوزن دوزی